

Ks. ARKADIUSZ DOMASZK SDB
UKSW, Warszawa

ORGANY ZARZĄDU I WSPÓŁODPOWIEDZIALNOŚCI – RADY W PRAWIE WŁASNYM TOWARZYSTWA ŚW. FRANCISZKA SALEZEGO

WSTĘP

Historia rad wspomagających przełożonych sięga początków życia zakonnego, tj. *Reguły* św. Benedykta. Z czasem rozwiązanie to zostało przyjęte w innych zakonach. Sobór Watykański II dowartościował organy zarządu i odpowiedzialności, zwłaszcza w życiu zakonnym. W naturalny zatem sposób instytucje te występują w strukturach Towarzystwa św. Franciszka Salezego.

W niniejszym artykule pokrótce zostanie zarysowana historia zagadnienia. Następnie zostaną wskazane normy prawa powszechnego Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego dotyczące rad zakonnych. Na tle przesłanek teologicznych oraz prawnych, w kolejnym punkcie opracowania będą przybliżone normy prawa własnego Towarzystwa św. Franciszka Salezego¹.

W tym instytucie zakonnym rozróżnia się rady na trzech poziomach zarządu, tj. całego instytutu, prowincji (inspektorii) oraz wspólnoty lokalnej. Celem opracowania jest skonfrontowanie prawa własnego salezjanów z normami powszechnymi, a tym samym ukazanie, jak szczegółowe rozwiązania obecne w normach salezjańskich, odpowiadają na wytyczne Kościoła nt. rad zakonnych.

¹ Por. *Konstytucje i Regulaminy Ogólne Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, Rzym 1986; fundamentalne prawo własne salezjanów składa się z dwóch zbiorów, dalej cytuję Konstytucje lub Regulaminy Ogólne. Zamiennie z pełną nazwą „Towarzystwo św. Franciszka Salezego” używa się nazwy skróconej „Towarzystwo Salezjańskie” lub „Zgromadzenie Salezjańskie”. W tradycji instytutu określenie „prowincja zakonna” zastępowane jest terminem „inspektoria”, a „prowincja” zwany jest „inspektorem”.

1. PRAWO POWSZECHNE KOŚCIOŁA

1.1. Historia rad zakonnych

Potrzeba odpowiedniego i przemyślanego zarządu od samego początku życia zakonnego prowadziła do skorzystania z pomocy zakonników wspomagających przełożonego. Instytucja rad zakonnych sięga *Reguły* św. Benedykta.

W *Regule* znajduje się punkt *O zwoływaniu braci na radę* oraz *O dziekanach klasztornych*². Przy podejmowaniu ważnych decyzji, opat zwoływał całą wspólnotę, aby wysłuchać opinii wszystkich, także najmłodszych braci. Po wysłuchaniu rady i jej rozważeniu, podejmował decyzję. W codziennym zarządzie korzystał z pomocy starszych zakonników. W liczniejszych wspólnotach, *Reguła* zalecała opatom ustanowienie dziekanów klasztornych i złożenie na nich części obowiązków przełożonego klasztoru.

Tradycje zakonne stopniowo stawały się powszechnym prawem stanowionym. Prawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r. także zauważył potrzebę istnienia rady, która wspomaga przełożonego. Prawo kodeksowe nakazywało posiadanie rady przez najwyższego przełożonego, przełożonego kongregacji monastycznej, przełożonego prowincji i domu uformowanego. Przełożony powinien pytać radców o zgodę lub radę w wypadkach przewidzianych w konstytucjach zakonnych lub w prawie powszechnym Kościoła³.

1.2. Aktualne normy prawa powszechnego

Współczesne prawo Kościoła bazuje m.in. na nauczaniu Soboru Watykańskiego II. Sobór wyszedł naprzeciw potrzebie współuczestnictwa w kierowaniu Kościołem na różnych poziomach zarządu i w różnorodnych organach kościelnych. Partycypacja w zarządzie jest widoczna w: synodzie biskupów, radzie kapłańskiej, kolegium konsultorów, radach ekonomicznych i duszpasterskich. Najczęściej są to organy doradcze.

Natomiast rady zakonne w większym stopniu, niż wymienione wyżej organy, uczestniczą w zarządzie instytutem. Znacząca ich rola została zapisana w soborowym dekreście o życiu zakonnym. Ojcowie soborowi w pierwszym rzędzie zwracali

² Por. Święty Benedykt z Nursji, *Reguła*, Święty Grzegorz Wielki, *Dialogi*. Księga druga, tłum. A. Świderkówna, wyd. 3, Kraków 2005, s. 50-53, 118-119.

³ Por. *Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1956, can. 516 § 1; F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, wyd. 3, Opole 1957, s. 634-635, 644-645; J. Kałowski, *Udział przełożonego instytutu życia konsekrowanego w radach*, *Prawo Kanoniczne* 29(1986)3-4, s. 76.

cją uwagę na postawę współodpowiedzialności członków instytutów⁴. Odpowiedzialność obejmuje nadto gremia zarządzające i doradcze. „Kapituły i rady niech wiernie wypełniają obowiązki kierownicze i niech na swój sposób wyrażają wspólną troskę wszystkich członków o dobro całej społeczności”⁵.

Zagadnienie kapituł i rad zakonnych było następnie obecne w prawie posoborowym, zwłaszcza w liście apostołskim Pawła VI *Ecclesiae sanctae*. Papież podkreśla w nim istotną rolę, jaką w przystosowanej odnowie zakonów mają pełnić kapituły generalne (specjalne). W ich przygotowaniu rady generalne zakonów miały zadbać o szeroką konsultację i wypowiedzenie się wszystkich zakonników nt. odnowy⁶. Organizacja kapituł i rad miała wyrażać udział wszystkich zakonników w trosce o dobro całej wspólnoty, co łączy się m.in. z możliwością udziału w wyborach osób do tychże struktur zakonnych⁷.

Zagadnienie rad podejmuje również prawo powszechne Kościoła. *Kodeks Prawa Kanonicznego* stwierdza: „przełożeni powinni mieć własną radę, ustanowioną zgodnie z postanowieniami konstytucji, i korzystać z jej pomocy w wykonywaniu swojego urzędu”⁸. Przełożeni wszystkich szczebli (zarząd generalny, prowincji i lokalny) mają korzystać z pomocy swojej rady. Rada jest tu organem stałym, grupą osób, która towarzyszy przełożonemu. Przełożony jest jej przewodniczącym, zwołuje ją i otwiera obrady, przedstawia porządek spotkania, udziela głosu i zamyka obrady. Działająca w duchu wspomnianej wcześniej partycypacji rada zapewnia obiektywne i roztropne sprawowanie władzy⁹.

Postanowienia konstytucji każdego instytutu zakonnego określają to wszystko, co dotyczy ustanowienia rady, członków i ich kadencji, kompetencji i zasad działania; w ten sposób unika się niejasności i ewentualnych problemów prawnych¹⁰. Prawo własne stanowi także o charakterze działania rady przy niektórych

⁴ „Skuteczna odnowa i właściwe przystosowanie do współczesności może być dokonane tylko przez współpracę wszystkich członków instytutu. (...) W sprawach zaś, które odnoszą się do egzystencji całego instytutu, przełożeni winni we właściwy sposób zasięgać rady i wysłuchiwać jego członków”. *Dekret Soboru Watykańskiego II o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego „Perfectae caritatis”* (28 października 1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje Dekrety Deklaracje*, Poznań 2002, s. 264-275, nr 4; por. tamże, nr 14.

⁵ Tamże, nr 14.

⁶ Por. Paweł VI, *List apostołski motu proprio. Normy i przepisy wykonawcze do dekretów Soboru Watykańskiego II „Ecclesiae sanctae”* (06 sierpnia 1966), w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła od Vaticanum II do „Vita consecrata”*, red. B. Hylla, Kraków 1998, s. 51-59, nr 4.

⁷ Por. tamże, nr 18.

⁸ *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu* [dalej: KPK 1983], Poznań 1984, kan. 627 § 1.

⁹ Działanie rady wyraża także troskę zakonników o dobro wspólne instytutu czy wspólnoty. Por. KPK 1983, kan. 633 § 1.

¹⁰ Por. Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Życie braterskie we wspólnocie „Congregavit nos in unum Christi amor”* (02 lutego 1994), Ząbki 1994, nr 51.

aktach prawnych. Część z nich wymaga wyrażenia zgody rady, a inne opinii gremium doradczego. „Oprócz wypadków określonych prawem powszechnym, własne prawo powinno ustalić sytuacje, w których do ważnego działania wymagana jest zgoda lub rada, wyrażona zgodnie z postanowieniem kan. 127”¹¹.

Kompetencje rady zależą od prawa własnego instytutów zakonnych i mogą być różne. Bardziej może zostać zaakcentowana forma zarządu lub współdziałania, lub tylko zwykłej konsultacji. Jednakże przełożony nie może być sprowadzony do roli wykonawcy postanowień rady. Większa czy mniejsza rola rady nie wyklucza sfery działania zastrzeżonej dla przełożonego. Inaczej mówiąc, nie dopuszcza się kolegialnego sposobu sprawowania władzy zakonnej. Taką interpretację pełnienia funkcji przełożonego potwierdza dokument Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich z 1983 r. „Władza przełożonego na jakimkolwiek szczeblu związana jest z osobą i nie może być wykonywana przez grupę”¹². Tę samą zasadę potwierdza adhortacja Jana Pawła II *Vita consecrata*; przełożony wbrew współczesnym wpływom indywidualizmu może domagać się posłuszeństwa od podwładnych¹³. Zarazem przełożony zabiega o wzrastanie braterstwa, które jest owocem miłości uporządkowanej. Dlatego rozwojowi życia braterskiego służy:

¹¹ KPK 1983, kan. 627 § 2. Prawo powszechne w KPK 1983 stanowi o skorzystaniu z rady w następujących kanonach: 638 § 3, 647 § 1-2, 656- 3⁰, 665 § 1, 684 § 1 i 3, 686 i i 3, 689 § 1, 690, 691 § 1, 694 § 2, 697- 3⁰, 699 § 1, 703. Bez dokonywania analizy tekstu, warto przytoczyć wspomniany kan. 127 KPK 1983: „§ 1. Gdy prawo postanawia, że przełożony do podjęcia czynności potrzebuje zgody lub rady jakiegoś kolegium lub zespołu osób, winien zwołać kolegium lub zespół, zgodnie z postanowieniem kan. 166, chyba że – gdy chodzi tylko o uzyskanie rady – inaczej zastrzega prawo partykularne lub własne. Do ważności zaś aktów wymaga się uzyskania zgody bezwzględnej większości tych, którzy są obecni, albo wysłuchania rady wszystkich. § 2. Gdy ustawa postanawia, że przełożony do podjęcia pewnych aktów potrzebuje zgody lub rady niektórych pojedynczych osób, wtedy: 1° jeśli jest wymagana zgoda, akt przełożonego jest nieważny bez zwrócenia się o wyrażenie zgody przez te osoby albo podjęty wbrew ich zdaniu lub któregoś z nich; 2° jeżeli jest wymagana rada, nieważny jest akt przełożonego bez wysłuchania zdania tych osób. Wprawdzie przełożony nie ma żadnego obowiązku pójść za ich zdaniem, chociażby było zgodne, jednakże bez przeważającego powodu – przez siebie ocenianego – nie powinien odstępować od wyrażonego przez nich zdania, zwłaszcza gdy jest zgodne. § 3. Wszyscy, których zgoda lub rada jest wymagana, obowiązani są szczerze wyrazić swoje stanowisko, a także, gdy domaga się tego ważność sprawy, pilnie zachować tajemnicę. Ten obowiązek może być urgowany przez przełożonego”.

¹² Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, *Instrukcja: Istotne elementy nauczania Kościoła na temat życia konsekrowanego w zastosowaniu do instytutów oddających się pracy apostołskiej* (31 maja 1983), w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła...*, s. 225-251, § 43. Władza jest związana z osobą i niepodzielna; ostatecznie to przełożony, korzystając z pomocy radnych podejmuje decyzje. Por. tamże, nr 49-50.

¹³ Por. Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostołska o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie „Vita consecrata”* (25 marca 1996), w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła...*, s. 454-551, nr 43; Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego, *Instrukcja: Rozpocząć na nowo od Chrystusa. Odnowione zaangażowanie życia konsekrowanego w trzecim tysiącleciu „Ripartire da Cristo”* (19 maja 2002), Poznań 2002, nr 14.

posługa słuchania i dialogu, troska o wkład wszystkich w dobro wspólne i rozeznawanie wspólnotowe¹⁴. Z tego względu, należy szczegółowo ustalić w prawie własnym, kiedy przełożony jest zarazem członkiem rady z prawem przewodniczenia, a kiedy przewodniczy jej obradom, ale nie bierze udziału w głosowaniu¹⁵.

Ta ostatnia kwestia łączy się z interpretacją prawa powszechnego. Cytowany wyżej kan. 627 § 2 wprost odwołuje się do kan. 127, tj. do aktów prawnych, przy których wymagana jest zgoda lub rada kolegium czy zespołu osób. Można tu rozważać, czy tak podjęty akt – poprzedzony wyrażeniem zgody lub rady – jest kolegialny¹⁶. Przy braku jednoznacznego zapisu w konstytucjach, wiążąca jest odpowiedź Papieskiej Komisji Interpretacyjnej z 1985 r. Rzeczą dotyczyła wątpliwości co do wykładni kan. 127 § 1. Czy przełożony, prosząc o zgodę kolegium lub zespołu osób, może również głosować, a przy równości głosów przeciwnych przeważać swoim głosem? Odpowiedź Komisji była negatywna¹⁷. Zatem, „kiedy na mocy prawa powszechnego przed dokonaniem aktu prawnego przełożony jest zobowiązany uzyskać zgodę rady, on sam nie jest jej członkiem, nie uczestniczy w głosowaniu, ani nie posiada prawa do rozstrzygania swoim głosem równości głosów”¹⁸. Uzyskanie zgody, albo wysłuchanie rady, stanowi tu o ważności aktu prawnego.

Do podjęcia niektórych aktów wystarcza obecność części radnych, a przy ważniejszych decyzjach obraduje pełny skład rady. Praktyczną sugestią jest, aby liczba jej członków była nieparzysta. Wraz ze zwyczajnymi radami, dopuszcza się istnienie i zwoływanie rad nadzwyczajnych. Jest to przydatne zwłaszcza w przeprowadzaniu ważnych spraw instytutu lub prowincji. Rady nadzwyczajne są użyteczne w wymiarze wymiany informacji i konsultacji¹⁹. Każda z rad zakonnych

¹⁴ Por. Kongregacja Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Instrukcja: Posługa władzy i posłuszeństwo „Faciem tuam, Domine, requiram”* (11 maja 2008), Kraków 2008, nr 20.

¹⁵ Por. E. Gambari, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, tłum. J.E. Bielecki, Kraków 1998, s. 663.

¹⁶ Por. B.W. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, t. 2, cz. III, Lublin 1990, s. 82. Aktem kolegialnym, co jest wyraźnie zapisane w Kodeksie, jest wydalenie profesa z instytutu. Por. KPK 1983, kan. 699 § 1.

¹⁷ Pontificia Commissio Codicis Iuris Canonici Authentice Interpretando (14 maja 1985): „De Superiore eiusque consilio. D. Utrum cum iure statuat ad actus ponendos Superiore indigere consensu alicuius Collegii vel personarum coetus, ad normam can. 127, § 1, ipse Superior ius habeat ferendi suffragium cum aliis, saltem ad paritatem suffragiorum dirimendam. R. Negative”, AAS 77(1985), s. 771.

¹⁸ B.W. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, s. 82. Por. R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1, Księga I. *Normy Ogólne*, red. J. Krukowski, Poznań 2003, s. 207-210; J. Kałowski, *Udział przełożonego instytutu życia konsekrowanego w radach*, s. 75-99.

¹⁹ Por. B.W. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, s. 83; E. Gambari, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, s. 664.

umożliwia zaangażowanie większej liczby współbraci (sióstr) oraz braterską integrację wspólnot.

2. PRAWO WŁASNE TOWARZYSTWA ŚW. FRANCISZKA SALEZEGO

Prawo powszechne wymaga, aby przełożonego wspierała rada ustanowiona zgodnie z konstytucjami zakonnymi. W Towarzystwie św. Franciszka Salezego, na każdym szczeblu sprawowania władzy, występuje rada. Kolejno zostaną omówione rady na poziomie zarządu generalnego, inspektorii oraz wspólnoty lokalnej.

2.1. Rada generalna

Normy dotyczące rad każdego poziomu są zapisane w części czwartej Konstytucji (*Posługa władzy w naszym Towarzystwie*) oraz w części trzeciej Regulaminów Ogólnych. Wśród zasad ogólnych występuje najpierw stwierdzenie: „zarząd centralny, inspektorialny i lokalny sprawuje przełożony, który ma władzę zwyczajną i jest wspomagany przez swoją radę”²⁰. Generalnymi przesłankami dla działania rad są zasady przywołane w Konstytucjach: uczestnictwo i współodpowiedzialność wszystkich członków oraz pomocniczość i decentralizacja²¹.

Nadrzędnym celem rady generalnej, w łączności z przełożonym generalnym, jest pobudzanie współbraci do wierności charyzmatowi salezjańskiemu²². Rada współdziała z przełożonym generalnym w animacji i zarządzie całym Zgromadzeniem Salezjańskim. Do jej zadań należy: „wyodrębniać i rozpatrywać problemy, które dotyczą wspólnego dobra Towarzystwa, podtrzymywać jedność braterską między różnymi inspektoriami, troszczyć się o coraz sprawniejszą organizację, aby się realizowało posłannictwo salezjańskie w świecie”²³. Radcy służą swą radą, biorą udział w głosowaniach, realizują zadania otrzymane od kapituły generalnej i przełożonego generalnego. Dlatego mają siedzibę w tym samym domu, co ten ostatni²⁴.

Następnie Konstytucje salezjańskie wyliczają sytuacje, w których przełożony generalny musi uzyskać zgodę swej rady. Chodzi o erygowanie inspektorii, otwie-

²⁰ Konstytucje, art. 120. Przełożony posiada władzę zwyczajną i osobistą, ale nie wykonuje jej w sposób autorytarny i absolutny. Dlatego wspomaga go rada, wspiera go w rozeznawaniu sytuacji i podejmowaniu decyzji. Por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko. Przewodnik po lekturze Konstytucji Salezjańskich*, Kraków 1997, s. 594.

²¹ Por. Konstytucje, art. 123-124; Regulaminy Ogólne, nr. 103, 169.

²² Por. Konstytucje, art. 126. Przełożony generalny zwołuje i przewodniczy radzie generalnej. Por. tamże, art. 127. Historycznie, od 1874 do 1964 r., na określenie tej rady używano nazwy: „Kapituła Wyższa”. Por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, s. 616.

²³ Konstytucje, art. 130.

²⁴ Por. tamże, art. 131.

ranie i zamykanie domów lub zmianę przeznaczenia dzieł już istniejących, erygowanie nowicjatów, zwołanie kapituły generalnej, zatwierdzenie uchwał inspekto-rialnych, ustanowienie konferencji inspektorii, mianowanie zastępcy członka rady generalnej w razie śmierci lub przeszkody, mianowanie sekretarza, prokuratora i postulatora generalnego, mianowanie inspektorów, wygaśnięcie urzędu inspek- torów, alienację dóbr nieruchomości i ruchomych, gdy stanowią stałą własność Zgromadzenia, określenie kwoty pieniężnej będącej w kompetencji inspektora²⁵.

Wyliczone powyżej zagadnienia są rozpatrywane na plenarnych posiedze- niach rady, przy pełnym jej składzie. Niekiedy potrzebna jest decyzja podjęta w szybszym terminie. Wówczas przełożony generalny musi uzyskać zgodę rad- ców, którzy są obecni w domu generalnym, ale nie może być ich mniej niż trzech. Dotyczy to: dyspensy od profesji zakonnej czasowej, mianowanie radców inspek- torialnych oraz udzielenia zezwolenia na niektóre operacje finansowe – wymie- nione w art. 188 Konstytucji²⁶. W jednym przypadku, tj. wydalenia członków z Towarzystwa, przełożony generalny decyduje kolegialnie wraz ze swą radą²⁷; tylko w tej jednej kwestii przełożony generalny oddaje swój głos. W innych sytu- acjach, kiedy zwraca się o zgodę czy opinię, nie głosuje²⁸. W innych ważnych sprawach oraz ilekroć uzna to za stosowne, przełożony generalny ma prawo do wysłuchania zdania rady²⁹.

Ważną część każdego zarządu stanowi administracja dobrami doczesnymi. Konstytucje poświęcają tej kwestii osobny punkt (należy zaznaczyć, że sprawy administracyjne łączą się z działalnością rad na każdym poziomie władzy). Prze-

²⁵ Por. Konstytucje, art. 132 § 1; 149, 162, 170; *Konstytucje i Regulaminy Towarzystwa św. Fran- ciszka Salezego. Dodatek – nowe brzmienie artykułów* (dalej: Konstytucje-nowelizacja), art. 132 § 1; przed nowelizacją Konstytucji, art. 132 § 1 kończył się następująco: „wszystkie inne przypadki przewidziane przez prawo powszechnie”. Regulaminy Ogólne wyliczają ponadto sytuacje, kiedy przełożony generalny musi uzyskać zgodę swej rady: na wszczęcie rozpraw sądowych mogących znieśliwić Zgromadzenie, założenie prokur misyjnych o zasięgu całego Zgromadzenia, przyjęcie parafii, zatwierdzenie inspekto-rialnego dyrektorium formacyjnego, mianowanie delegata dla jakie- goś sekretariatu centralnego, ustanowienie i wyznaczenie personelu oraz sposobu funkcjonowania biur i konsult związanych z radą generalną, mianowanie delegata dla grupy inspektorii, zatwierdze- nie decyzji wiążących, a uchwalonych przez konferencje inspekto-rialne, ustalenie sposobu konsul- tacji poprzedzającej mianowanie radców inspekto-rialnych, zatwierdzenie preliminarza budżetowe- go i bilansu rocznego przygotowanego przez ekonoma generalnego. Por. tamże, nr. 106, 154.

²⁶ Por. Konstytucje-nowelizacja, art. 132 § 2. Liczba radców, nie mniej niż trzech, została zmieniona. Wcześniej, Konstytucje stanowiły: „w liczbie nie mniejszej niż pięciu”, por. Konstytu- cje, art. 132 § 2.

²⁷ Por. Konstytucje, art. 132 § 3.

²⁸ *Komentarz do Konstytucji Salezjańskich*, wskazując, że przełożony nie wchodzi w skład rady generalnej i nie głosuje, odsyła do wypowiedzi: Pontificia Commissio Codicis Iuris Canonici Authentice Interpretando (14 maja 1985), por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, s. 617-618.

²⁹ Por. Konstytucje, art. 132 § 4.

łożony generalny potrzebuje zgody swojej rady na: nabywanie nieruchomości, dokonywanie ich alienacji i zmian oraz zakładanie hipoteki, zaciąganie pożyczek, przyjmowanie spadków zobowiązujących do świadczeń, zapisów czy darowizn (o spadkach bez obciążeń należy tylko poinformować), ustanawianie dożywocia, stypendiów naukowych, zobowiązań mszalnych, fundacji lub instytucji dobroczynnych, wznoszenie nowych budowli, burzenie istniejących lub przeprowadzanie w nich poważnych zmian³⁰. Dodać należy, że dobrami doczesnymi administrują bezpośrednio ekonom generalny, inspektorialny i lokalny, każdy w swoim zakresie i pod kierownictwem swoich przełożonych oraz rad³¹.

W skład rady generalnej wchodzi: wikariusz przełożonego generalnego, radcy odpowiedzialni za poszczególne sektory i radcy regionalni³². Konstytucje wymieniają radców odpowiedzialnych za specjalne sektory: formacji, duszpasterstwa młodzieżowego, przekazu społecznego, misji i finansowego (ekonom generalny)³³. Radcy regionalni utrzymują łączność pomiędzy zarządzeniem centralnym a poszczególnymi inspektoriami i naświetlają sytuację lokalną w domu generalnym³⁴. Ponadto, radcy regionalni mogą wizytować inspektorie, zwoływać zebrania inspektorów, rad inspektorialnych, aby w ten sposób określić to, co jest pożyteczne dla Zgromadzenia Salezjańskiego, Kościołów partykularnych i samych inspektorii³⁵.

Ustanowienie radców generalnych dokonuje się na kapitule generalnej. Kapituła wybiera radców, każdego w oddzielnym głosowaniu; radców regionalnych wybiera się w oparciu o listy kandydatów, przygotowane przez kapitułnych z poszczególnych grup inspektorii³⁶. O wyborze decyduje bezwzględna większość

³⁰ Por. tamże, art. 188-189.

³¹ Por. tamże, art. 190. Ekonom generalny przedkłada sprawozdania z zarządu przełożonemu generalnemu i jego radzie. Por. Regulaminy Ogólne, nr. 192. Por. też A. Domasz, *Funkcja ekonoma w prawie własnym Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, Seminare. Poszukiwania naukowe 27(2010), s. 63-75.

³² Por. Konstytucje, art. 133; Konstytucje-nowelizacja, art. 133. Szersze omówienie funkcji radców generalnych oraz historyczny rozwój zagadnienia, por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, s. 618-630.

³³ Konstytucje regulują zadania własne radców odpowiedzialnych za poszczególne sektory. Por. Konstytucje, art. 134-139; Konstytucje-nowelizacja, art. 134, 137. Po nowelizacji dokonanej przez Kapitułę Generalną 25, odpowiedzialność za animację Rodziny Salezjańskiej ponosi wikariusz przełożonego generalnego.

³⁴ Por. Konstytucje, art. 140.

³⁵ Por. Regulaminy Ogólne, nr. 135. Również radcy troszczą się o więzi pomiędzy współbraćmi i różnymi strukturami salezjańskimi, o sprawy zainteresowanych inspektorii oraz struktury międzyinspektorialne, jak i dokumentację dotyczącą regionu. Por. tamże, nr. 136-137.

³⁶ Por. Konstytucje, art. 141 § 1, 147. W kapitule generalnej biorą udział członkowie rady generalnej (z prawem głosu), tak ustępujący z urzędu, jak i nowo wybrani radcy. Por. tamże, art. 151, nr. 3. Wybór radców dokonuje się w duchu wiary i poczuciu odpowiedzialności za Zgromadzenie

głosów³⁷. Od kandydatów na radców wymaga się, by byli profesami wieczystymi od przynajmniej dziesięciu lat, a wikariusz przełożonego generalnego musi być ponadto kapłanem³⁸. Kadencja trwa sześć lat, radcy mogą być jeden raz ponownie wybrani; śmierć radcy lub bezwzględna przeszkoda w działaniu uprawnia przełożonego generalnego do powierzenia urzędu innemu współbratu na czas upływu sześcioletniej kadencji³⁹. Pomocniczą posługę notariusza względem rady pełni sekretarz generalny. Bierze on udział w posiedzeniach rady, protokołując obrady, ale nie posiada prawa głosu⁴⁰. W wypełnieniu powierzonych zadań, radców wspiera zaplecze w postaci biur, konsult i sekretariatów. Ich personel i sposoby działania zależą od decyzji przełożonego generalnego za zgodą jego rady⁴¹.

Strukturami pośrednimi, z którymi szczególnie współpracują radcy regionalni, są grupy inspektorii (regiony). Ułatwiają one kontakty pomiędzy inspektoriami a przełożonym generalnym oraz między samymi inspektoriami. Ich ustanowienia dokonuje kapituła generalna, która zarazem dokonuje wyboru określonych radców regionalnych⁴². W razie potrzeby, mniejsze grupy inspektorii można łączyć w delegacje, dla których przełożony generalny za zgodą swej rady mianuje delegata osobistego, określając zarazem jego obowiązki⁴³.

Salezjańskie, stąd poprzedza się go modlitwą i rozeznanie. Por. Regulaminy Ogólne, nr. 127-128. Kapituła Generalna 26 zmieniła nr. 128 Regulaminów Ogólnych: współbracia z regionu, po tajnym głosowaniu, wskazują tylko jednego kandydata na radcę regionalnego. Por. *XXVI Kapituła Generalna Salezjanów Księdza Bosko „Da mihi animas cetera tolle”*, Dokumenty Kapitulne, Rzym, 23.02-12.04.2008, s. 79.

³⁷ Por. Konstytucje, art. 153. Zagadnienie wyborów i procedur z tym związanych, por. A. Domaszek, *Wybory w prawie własnym Towarzystwa Św. Franciszka Salezego*, Seminare. Poszukiwania naukowe 26(2009), s. 115-126.

³⁸ Por. Konstytucje, art. 141 § 2.

³⁹ Por. tamże, art. 142. W razie śmierci lub ustąpienia przełożonego generalnego, jego wikariusz przejmuje tymczasowe rządy i następnie, w porozumieniu z innymi członkami rady, zwołuje kapitułę generalną, celem wyboru przełożonego i nowej rady. Por. tamże, art. 143; por. także Konstytucje-nowelizacja, art. 142.

⁴⁰ Odpowiada on ponadto za prace sekretariatu i centralne archiwum Zgromadzenia Salezjańskiego; jest mianowany (*ad nutum*) przez przełożonego generalnego za zgodą rady. Por. Konstytucje, art. 144. Przełożony generalny w podobny sposób mianuje za zgodą swej rady również prokuratora (odpowiada za kontakty ze Stolicą Apostolską) i postulatora generalnego. Por. tamże, art. 145.

⁴¹ Por. Regulaminy Ogólne, nr. 107-108.

⁴² Por. Konstytucje, art. 154. Wewnątrz grupy (regionu) można utworzyć jedną lub więcej konferencji inspektorii; ich ustanowienia dokonuje przełożony generalny za zgodą swej rady. Por. tamże, art. 155. Konferencja inspektorii spotyka się przynajmniej raz w roku, by studiować sprawy duszpasterskie oraz koordynować wspólną działalność salezjańską. Konferencje przewodniczy radca regionalny, a uchwały posiadają zasadniczo charakter orientacyjny. Por. Regulaminy Ogólne, nr. 139-142.

⁴³ Por. tamże, nr. 138.

2.2. Rady inspektorialne

Przełożonego inspektorii (inspektora) we wszystkim, co dotyczy animacji i zarządu, wspiera rada inspektorialna. „Zwołuje ją i przewodniczy inspektor. W jej skład wchodzi: wikariusz, ekonom inspektorialny i w drodze zwyczajnej trzech do pięciu radców”⁴⁴.

Inspektor powinien wysłuchać zdania radców w sprawach większej wagi⁴⁵. Natomiast musi koniecznie uzyskać zgodę rady w następujących przypadkach: dopuszczenie do nowicjatu, profesji, posług i święceń, mianowanie dyrektora lub jego przeniesienie, mianowanie mistrza nowicjatu, ustanowienie delegacji inspektorialnych i mianowanie delegatów, przedłożenie prośby do przełożonego generalnego o otwarcie lub zamknięcie domów oraz zmianę celów dzieła czy prowadzenie dzieł nadzwyczajnych, zwołanie nadzwyczajnej kapituły inspektorialnej, przeprowadzenie operacji finansowych (wyliczonych w art. 188 Konstytucji), określenie sektorów działalności wspólnot posiadających przedstawicieli w radach lokalnych, zmianę zwyczajnych struktur i funkcji wewnątrz wspólnot lokalnych, zezwolenie współbraciom na przebywanie poza domem zakonnym⁴⁶. Radcy inspektorialni biorą udział, z prawem głosu, w kapitule inspektorialnej. Na

⁴⁴ Konstytucje, art. 164. Por. tamże, art. 161. Inspektor troszczy się o łączność między inspektorią a przełożonym generalnym i jego radą. Por. Regulaminy Ogólne, nr. 144. Inspektor zwołuje swą radę przynajmniej raz w miesiącu. Por. tamże, nr. 155.

⁴⁵ Por. Konstytucje, art. 165. Inspektor w razie potrzeby może skierować współbrata do innej inspektorii (tymczasowo); czyni to „za wiedzą swojej rady”, a więc wysłuchawszy opinii radców. Por. Regulaminy Ogólne, nr. 151. Inne sytuacje, kiedy inspektor winien wysłuchać swojej rady są następujące: wybór i przygotowanie wychowawców dla wspólnot formacyjnych, wybór proboszczów, mianowanie sekretarza inspektorialnego, tworzenie urzędów, sekretariatów i komisji na szczeblu inspektorialnym, wszczęcie procesu o wydalenie współbrata. Por. tamże, nr. 157, nr. 160. Przed omówieniem zagadnień dotyczących jakiegoś domu zakonnego, należy zapoznać się ze zdaniem tejże wspólnoty. Por. tamże, nr. 158.

⁴⁶ Por. Konstytucje, art. 165; przy delegacjach inspektorialnych, por. tamże, art. 159; zwołanie nadzwyczajnej kapituły, por. tamże, art. 172; określenie reprezentacji sektorów działalności w radzie lokalnej, por. tamże, nr. 180. Przed uzyskaniem zezwolenia przełożonego generalnego na operacje wyliczone w art. 188 Konstytucji, należy przedstawić pełną dokumentację z opinią inspektora i jego rady. Por. tamże, art. 188. Zgoda rady inspektorialnej jest wymagana ponadto w następujących sprawach: zezwolenie na prowadzenie szkół koedukacyjnych, sporządzanie umów z ordynariuszami miejsca, z instytucjami kościelnymi i cywilnymi, ustanowienie prokur misyjnych, zezwolenie współbratu na pracę w instytucjach niesalezjańskich, przeniesienie siedziby inspektorii, mianowanie kierownika kapituły inspektorialnej oraz zaproszenie na nią rzeczoznawców i obserwatorów, ustalenie sposobu konsultacji poprzedzającej mianowanie dyrektorów, przeniesienie dyrektora na inny urząd przed zakończeniem kadencji, zwrócenie się z prośbą o zezwolenia na operacje finansowe wyliczone w art. 188 Konstytucji, zatwierdzenie preliminarza budżetowego i bilansu rocznego inspektorii, ustalenie wysokości świadczeń ze wspólnot lokalnych na potrzeby inspektorii, zezwolenie na dokonywanie zmian i decyzje ekonomiczne lub inne o większym znaczeniu w domach inspektorii. Por. Regulaminy Ogólne, nr. 153, 156, 168, 170-171, 193, 197. Kapituła Generalna 26,

wzór rady inspektorialnej, podobna struktura występuje w jednostce mniejszej od inspektorii, tj. w wizytatorii⁴⁷.

Od kandydatów na radców w inspektorii wymaga się, aby byli profesami wieczystymi, od co najmniej pięciu lat oraz by nie znajdowali się na etapie formacji początkowej; a od wikariusza inspektora wymaga się ponadto, by był kapłanem⁴⁸. W odróżnieniu od radców generalnych, którzy są wybierani, na poziomie inspektorii następuje mianowanie. Na wniosek inspektora, przełożony generalny mianuje ich, za zgodą swej rady; decyzję poprzedza konsultacja wśród współbraci inspektorii⁴⁹. Zwyczajna kadencja trwa trzy lata; po niej mogą być potwierdzeni na kolejny okres, ale można ich zwolnić w trakcie trzechlecia⁵⁰. Prawo własne zawiera osobne punkty poświęcone zadaniom wikariusza inspektora oraz ekonomy inspektorialnego⁵¹. Ten ostatni okresowo informuje inspektora i jego radę o swej działalności, przygotowuje preliminarz budżetowy i bilans roczny do zatwierdzenia⁵². Prawo Towarzystwa Salezjańskiego nie precyzuje, za wyjątkiem wikariusza i ekonomy, obowiązków przypisanych radcom. Ich ustanowienie i zakres obowiązków zależy od lokalnej sytuacji i potrzeb inspektorii. W służbie inspektora i jego rady pracuje sekretarz inspektorialny. Uczestniczy w posiedzeniach rady, bez prawa głosu, sporządza protokoły z obrad, odpowiada za archiwum inspektorialne; po wysłuchaniu zdania rady, mianuje go inspektor i pozostaje do odwołania (*ad nutum*)⁵³.

2.3. Rady wspólnot lokalnych

Przełożony lokalny zwany dyrektorem kieruje wspólnotą we współpracy ze swoją radą, która wspiera go w animacji i zarządzie; dyrektor zwołuje radę i jej przewodniczy⁵⁴. Rada bardziej niż organem administracyjnym, jest grupą współbraci, którzy dzielą wraz z dyrektorem odpowiedzialność za posłannictwo wspólnoty⁵⁵. Członkami rady są: wikariusz i ekonom wspólnoty, współbracia odpowie-

biorąc pod uwagę różnorodność prowadzonych dzieł i sposobów ich zarządzania, zdecydowała, aby inspektor za zgodą swej rady mógł powierzyć zarząd dzieł osobom świeckim oraz określił w tym wypadku zasady kompetencji, kadencji, mianowania, itp. Por. XXVI Kapituła Generalna Salezjanów Księdza Bosko, s. 80. Jeśli kapituła inspektorialna tak zdecyduje, to inspektor ze swą radą opracują przepisy dotyczące administracji. Por. Regulaminy Ogólne, nr. 190.

⁴⁷ Por. Konstytucje, art. 158.

⁴⁸ Por. tamże, art. 166.

⁴⁹ Por. tamże, art. 167.

⁵⁰ Por. tamże, art. 167.

⁵¹ Por. tamże, art. 168-169.

⁵² Por. Regulaminy Ogólne, nr. 196; bilans finansowy, po podpisaniu przez inspektora i jego radców, jest przesyłany do ekonomy generalnego, por. tamże.

⁵³ Por. tamże, nr. 159.

⁵⁴ Por. Konstytucje, art. 176, 178; Regulaminy Ogólne, nr. 173.

⁵⁵ Por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, s. 664.

działni za ważniejsze sektory działalności oraz jeden lub więcej współbraci wybieranych przez coroczne zebranie współbraci, gdy jest ich większa liczba⁵⁶. Radcami we wspólnocie lokalnej mogą być współbracia o ślubach wieczystych, którzy zakończyli okres formacji początkowej⁵⁷. Wikariusza, ekonoma i odpowiedzialnych za główne sektory życia wspólnoty mianuje inspektor, po wysłuchaniu zdania dyrektora⁵⁸. Okazję do spotkania rady lokalnej z inspektorem stanowi coroczna wizytacja we wspólnocie, podczas której dokonuje się przeglądu obserwacji zakonnej, świadectwa życia, pracy apostołskiej i spraw ekonomicznych⁵⁹.

Dyrektor musi uzyskać zgodę swojej rady w następujących sytuacjach: zatwierdzenie rocznego programu życia i działalności wspólnoty, przedstawienie inspektorowi propozycji istotnych zmian w charakterze dzieła, zatwierdzenie preliminarza budżetowego i bilansu wydatków wspólnoty, dokonanie operacji finansowych (wyliczonych w art. 188 Konstytucji) oraz określenie zwyczajnej częstotliwości spotkań samej rady⁶⁰. Rada winna się zbierać przynajmniej raz w miesiącu, ale należy ją także zwołać, ilekroć dyrektor uzna to za konieczne, lub na każdorazowy wniosek co najmniej jednej trzeciej jej członków⁶¹. Zgodnie z zasadą roztropności, Konstytucje formułują ogólną myśl, żeby dyrektor w innych ważnych sprawach zasięgał zdania swej rady⁶². Dyrektor zwołuje radców i zasięga ich rady lub zgody, ale sam nie głosuje. Odrębny przypadek stanowią dopuszczenia do profesji i święceń. Osobą dopuszczającą jest inspektor za zgodą swojej rady. Wpierw wysłuchuje opinii dyrektora wspólnoty i jego rady. Wówczas dy-

⁵⁶ Por. Konstytucje, art. 179. Obowiązki wikariusza i ekonoma we wspólnocie lokalnej, por. tamże, art. 183-184; z kolei zadania odpowiedzialnych za główne sektory posługi wspólnoty lokalnej określa kapituła inspektorialna, por. tamże, art. 185. Ekonom pełni posługę w relacji zależności od dyrektora i jego rady, por. Regulaminy Ogólne, nr. 198.

⁵⁷ Por. Konstytucje, art. 178.

⁵⁸ Por. Regulaminy Ogólne, nr. 183. Prawo własne nie określa czasu kadencji radców we wspólnocie lokalnej. Wyznaczone funkcje mogą pełnić przez czas nieokreślony, albo zależnie od pełnego zadania, np. dopóki współbrat jest ekonomem. Kapituła Generalna 26 zezwoliła, aby inspektor, jeśli jest taka konieczność, mógł mianować ekonomem lokalnym osobę świecką. W takiej sytuacji, ekonom na zaproszenie dyrektora wspólnoty uczestniczy w spotkaniu rady domu, ale bez prawa głosu. Por. XXVI Kapituła Generalna Salezjanów Księdza Bosko, s. 80-81.

⁵⁹ Por. Regulaminy Ogólne, nr. 146 pkt. 2.

⁶⁰ Por. Konstytucje, art. 181. Przed uzyskaniem zezwolenia przełożonego generalnego na operacje wyliczone w art. 188 Konstytucji, należy przedstawić pełną dokumentację z opinią dyrektora i jego rady. Por. tamże, art. 188. Wprowadzanie większych zmian w ekonomii domu wymaga zgody rady lokalnej, a następnie upoważnienia inspektora i jego rady. Por. Regulaminy Ogólne, nr. 200.

⁶¹ Por. tamże, nr. 180. Z zebrania rady sporządza się protokoł przechowywany w domowym archiwum; należy poinformować pozostałych współbraci o podjętych decyzjach, które jednocześnie zobowiązują radnych do zachowania należytego szacunku i dyskrecji względem osób. Por. tamże.

⁶² Por. Konstytucje, art. 181. Dokonywanie zmian we zwyczajnych strukturach i funkcjach wewnątrz wspólnoty poprzedza wysłuchanie samej wspólnoty, więc również radców. Po tych konsultacjach, inspektor za zgodą swej rady przeprowadza modyfikacje. Por. tamże, art. 182; por. także Regulaminy Ogólne, nr. 173.

rektor domu zakonnego „może głosować razem z radą, ale może również oddzielnie podać inspektorowi swoją osobistą opinię”⁶³. Należy też wspomnieć, że jeśli w małych wspólnotach nie ma rady, to dyrektor winien zasięgać opinii inspektora w tych sprawach, dla których wymagana jest wg Konstytucji rada czy zgoda⁶⁴.

Formą współodpowiedzialności, która gromadzi wszystkich współbraci należących do określonej wspólnoty lokalnej, jest zebranie współbraci. Zwołuje je i przewodniczy dyrektor, a celem jest zasięgnięcie opinii nt. głównych zagadnień życia i działalności wspólnoty, opracowanie corocznego programu życia oraz działań wychowawczo-duszpasterskich, rozważenie spraw ekonomicznych i ubóstwa wspólnotowego⁶⁵. Ekonom lokalny relacjonuje swą działalność dyrektorowi wraz z jego radą, ale także całej wspólnotcie, m.in. przy omawianiu planów i bilansów finansowych⁶⁶.

ZAKOŃCZENIE

Prawo własne Towarzystwa św. Franciszka Salezego w wyraźny sposób odnosi się do zagadnienia rad zakonnych. Występują one na każdym szczeblu sprawowania władzy. Konstytucje i Regulaminy Ogólne wskazują sytuacje, kiedy rady wspierają przełożonych. Zarazem, w obu zbiorach prawa własnego są wymienione przypadki, kiedy potrzebna jest zgoda lub rada tychże gremiów do podjęcia aktów prawnych.

Zasadniczo przełożony zwraca się do rady, ale sam nie głosuje. Jedyne jednoznaczne przypadki działania kolegiального, który jest ustanowiony w Konstytucjach, dotyczy wydalenia profesa. Wówczas przełożony generalny również oddaje swój głos. Druga, ale fakultatywna sytuacja, jest związana z dopuszczeniami do profesji i święceń. Dyrektor domu może głosować ze swoją radą lub oddzielnie podać inspektorowi własną opinię.

Prawo podąża za życiem. Dlatego widoczna jest dynamika rozwoju prawa własnego, m.in. w decyzjach ostatnich kapituł generalnych. Wydaje się, że istnieje potrzeba wznowienia wydania Konstytucji i Regulaminów Ogólnych w języku polskim, które uwzględni zaistniałe zmiany. Byłaby to także okazja do doprecyzowania języka, ponieważ występują w prawie własnym sformułowania, które można by oddać inaczej. Czy skierowanie współbrata do innej inspektorii dokonane „za wiedzą swojej rady” oznacza tylko jej powiadomienie czy również wysłuchanie

⁶³ *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, s. 664; ta sytuacja, wyrażona w oficjalnym komentarzu do Konstytucji Salezjańskich, byłaby drugim, choć fakultatywnym, działaniem kolegiальnym w prawie własnym. Dopuszczenia do profesji i święceń, por. Konstytucje, art. 108.

⁶⁴ Por. Regulaminy Ogólne, nr 181.

⁶⁵ Por. Konstytucje, art. 186; zebranie współbraci wybiera ponadto delegata na kapitułę inspektorialną oraz członka rady lokalnej, jeśli jest to dopuszczone przez inspektora. Por. tamże; Regulaminy Ogólne, nr 184.

⁶⁶ Por. tamże, nr 202.

opinii radców? W innym miejscu jest mowa o tym, że dyrektor i ekonom domu zakonnego nie mogą wprowadzać większych zmian ekonomicznych „bez upoważnienia inspektora i jego rady”. Czy chodzi tu o zgodę rady?

Podsumowując, prawnie określone zadania rad odpowiadają myśli Kościoła o współodpowiedzialności zakonników za dobro wspólne. Jednocześnie, zaangażowanie radców efektywnie wspomaga zarząd na każdym szczeblu organizacji instytutu. Należy także zauważyć troskę wszystkich współbraci o realizację misji salezjańskiej oraz możliwość wyrażania opinii, na zebraniach całej wspólnoty.

GOVERNING AND RESPONSIBILITY BODIES – COUNCILS IN THE PARTICULAR LAW OF THE SOCIETY OF ST FRANCIS DE SALES

Summary

The history of councils which assist superiors dates back to the origins of monastic life, i.e. St Benedict's Rule. The Second Vatican Council recognized the importance of governing and responsibility bodies, especially in religious life. The particular law of the Society of St. Francis de Sales clearly refers to the issue of religious councils which are found on every authority level.

The article presents a short history of this issue. It also provides information about the norms of the common law of the Catholic Church regarding religious councils. In the second part of the article, the norms of the Salesian particular law are explained against the background of theological and legal premises.

The Salesian Constitutions regulate the way councils support superiors. In some of the cases mentioned in the article, councils' approval or advice is necessary to adopt legal acts. In principle, the superior turns to the council but does not vote himself. The only case of collegial action provided for in the Constitutions concerns the dismissal of members. Then the superior general also votes.

The law follows life and some dynamics can be seen in the development of the particular law, among others in the decisions of recent general chapters. It seems that it is necessary to reissue the Constitutions and the General Regulations in Polish to include these changes. This would also be an opportunity to clarify the language.

To sum up, the tasks of councils specified by the law and the actual ministry of the religious who are members of councils are in keeping with the shared responsibility of the religious for their common good, an idea endorsed by the Church. At the same time councilors' commitment effectively supports the board at every level of congregational organization.

Keywords: religious rule, religious council, Salesians, Salesian councils, general council, provincial council, local council

Nota o Autorze: ks. dr Arkadiusz Domaszak – absolwent Uniwersytetu Kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, adiunkt na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym SDB w Krakowie. Zainteresowania naukowe: prawo posługi nauczania, normy ogólne prawa kanonicznego, prawo zakonne, dobra doczesne Kościoła, prawo wyznaniowe.

Słowa kluczowe: prawo kanoniczne, rady zakonne, salezianie, rady salezjańskie